

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ АКМЕОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті наведено приклад авторської програми, яка реалізується в межах варіативної змістової професійної підготовки майбутніх викладачів. Доведено, що процес засвоєння теоретичних питань з педагогічної акмеології розширює уяву слухачів магістратури про природу людини, актуалізує пізнання і розкриття власних педагогічних здібностей, стимулює усвідомлене досягнення ними нових вершин. Автором уточнено і конкретизовано зміст навчальної дисципліни за вибором, наведено прийоми, методи і форми педагогічної акмеології, реалізація яких сприяє формуванню акмеологічної компетентності майбутніх викладачів у вищій школі.

Ключові слова: авторська програма, педагогічна акмеологія, слухачі магістратури, вищий педагогічний навчальний заклад, викладацька діяльність, акмеологічна компетентність, професіоналізм викладача.

Постановка проблеми. Нині студентська молодь мобільна й ініціативна, інформована й самостійна у виборі професії, а отже й вищого навчального закладу, варіативних навчальних дисциплін, викладача. Зміни, що відбуваються у вищій освіті, безумовно пов'язані з особистістю викладача, його професійною та життєвою позицією, осмисленням людського буття та шляхів підняття до нових вершин у професійній діяльності. Як відомо, викладачів готує магістратура, в якій вони здобувають не лише фахові знання й уміння, але й засвоюють педагогічні компетенції як здатність викладати навчальні дисципліни за фахом підготовки, організовувати педагогічний процес у вищій школі, залучати студентів до виховної і суспільно-громадської діяльності. Однак, випускникам магістратури бракує знань про природу людини, її потенціал і можливості, вмінь розкривати власні сутнісні сили у викладацькій діяльності. Не дивлячись на завантаженість слухачів магістратури, пропонуємо їм варіативну навчальну дисципліну "Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі". Актуальність і доцільність такої дисципліни полягає в тому, що майбутні викладачі засвоюють додаткову інформацію про людину, її творчий потенціал, моделюють умови, що допомагають наблизитися до найвищих рівнів досконалості, а також набувають досвіду самоосвітньої діяльності та самоорганізації.

Мета статті – розкрити актуальність та уточнити зміст навчальної дисципліни за вибором "Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі" для слухачів магістратури у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Результати теоретичного дослідження. Для майбутніх викладачів, які навчаються в магістратурі за фахом підготовки в ХНПУ імені Г. С. Сковороди, пропонується за вільним вибором навчальна дисципліна "Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі", розрахована на п'ять кредитів (150 годин). Така навчальна дисципліна не є дублюванням "Педагогіки" та її складових – "Педагогіки вищої школи", "Педагогічного менеджменту", її понятійно-категоріальний апарат є самостійним, а зміст узагальнює набуті слухачами магістратури професійні знання й уміння, зокрема й результати самоосвітніх процесів, розширює уяву про передовий педагогічний досвід, професіоналізм викладача.

Наведемо орієнтовні питання, які розглядаються в процесі викладання навчальної дисципліни, та прокоментуємо їх зміст:

1. *Розвиток акмеологічних ідей у філософії, психології та педагогіці в історичному вимірі. Акмеологічний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях.*

Історія Давнього світу, Китаю, Індії, античності містить багато прикладів мотивації досягнення найвищого розквіту сутнісних сил людини. У середньовічній філософії прикладом духовного зростання людини є подолання зла і перемога добра. Заслужують уваги філософські передумови акмеології періоду XIV – XIX століття, проблема вдосконалення людини в наукових напрямках філософії, висвітлені в праці В. Гладкової і С. Пожарського [2]. Поняття "акмеологія" введено в науковий обіг вітчизняним психологом М. Рибніковим, який у 1928 р. запропонував назвати розділ вікової психології акмеологією. Учений створив Біографічний інститут з метою вивчення і систематизації біографії відомих людей. Акмеологія є наукою про закономірності, принципи і шляхи досягнення людиною максимальної досконалості. Акмеологію як науку характеризують фундаментальність, гуманістична спрямованість, інтегративність, прикладна орієнтація. Значний

внесок у розвиток акмеології як науки здійснили Б. Ананьєв, Н. Кузьміна, О. Бодальов, А. Деркач, А. Маркова, В. Зазикін, К. Альбуханова-Славська, В. Максимова, В. Бранський, С. Пожарський, зокрема українські вчені В. Гладкова, О. Гречаник, Г. Коваленко, Л. Рибалко, А. Смульська.

2. Педагогічна акмеологія як напрям розвитку акмеології. Понятійно-категоріальний апарат педагогічної акмеології, її зв'язок з іншими педагогічними дисциплінами.

Учені А. Деркач і В. Зазикін визначають поняття "педагогічна акмеологія" як науку про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога [4, с. 135]. На нашу думку, педагогічну акмеологію не можна зводити лише до професійної діяльності педагога, її слід вважати наукою про закономірності, принципи, шляхи досягнення найвищого рівня розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Пояснимо це тим, що процес навчання має двобічний характер, удосконалюються й досягають нових вершин і педагог, а також й ті, хто навчаються. Метою педагогічної акмеології є розкриття внутрішнього потенціалу кожного учасника педагогічного процесу та досягнення найвищих освітніх результатів завдяки педагогічній взаємодії, а завданнями – розробка та впровадження нових прийомів, методів, форм організації співпраці суб'єктів педагогічної праці; створення комфортних умов для професійного самовизначення та самореалізації творчого потенціалу; стимулювання процесів самопізнання та саморозвитку особистості педагогічними та акмеологічними засобами. Об'єктом педагогічної акмеології є цілеспрямований педагогічний процес, а предметом – акмеологічні умови забезпечення ефективності такого процесу, об'єктивні та суб'єктивні чинники успішності всіх учасників педагогічної взаємодії. Педагогічна акмеологія є міждисциплінарною наукою і тому має зв'язок з природничими, суспільно-гуманітарними, технічними науками.

3. Акме викладача та його акмеологічна культура.

У науковій літературі [1-4] йдеться про акме як найвищий ступінь розквіту сутнісних сил людини, однак бракує доводів щодо корисності та доцільності такого зростання для самої людини. Акме викладача, на якому також недостатньо акцентовано увагу, є важливими професійними й особистісними східцями, кар'єрним зростанням у педагогічній діяльності. Цілком погоджуємося з відомими акмеологами О. Бодальовим, В. Гладковою, С. Пожарським, які вважають, що акме людини характеризують варіативність і мінливість, позитивний результат становлення її як професіонала, громадянина, сім'янина. І тому акме викладача не є статичним особистісно-професійним утворенням, а постійно поповнюється й розвивається. За основу визначення поняття "акмеологічна культура викладача" ми брали наукові ідеї А. Смульської [5], яка заклала в розуміння такого феномену прагнення особистості досягати нових вершин у професійній діяльності, професійні та акмеологічні цінності, знання та уміння, особистісні якості, між якими існують певні зв'язки і відношення. Отже, акмеологічна культура викладача – це мета і результат його професійної самореалізації в різних видах педагогічної діяльності, що відбивається у високих показниках професіоналізму і педагогічної майстерності.

4. Акмеологічна позиція викладача, шляхи її формування.

У науковій праці Г. Коваленко і Л. Рибалко [4] поняття "акмеологічна позиція особистості" розуміється як суб'єктна позиція людини, її стійке прагнення досягати вершини, бажання реалізувати творчий потенціал у професійній діяльності. Однак, для викладача таке поняття потребує уточнення, оскільки недостатньо лише бажання досягати акме, необхідно здійснювати конкретні дії, з якими ми маємо познайомити слухачів магістратури. І тому вважаємо за потрібне в професійній діяльності викладача виокремити вміння позиціонувати як виробляти власну стійку точку зору щодо науковості й достовірності фактів педагогічної дійсності, педагогічних явищ і процесів, дотримуватися педагогічного такту й справедливості в колективі, брати на себе відповідальність за виконання поставлених завдань. Прикладом акмеологічної позиції особистості є участь науковців, викладачів у роботі Української академії акмеології (м. Київ), де вони відстоюють свої переконання, презентують передовий педагогічний досвід, розширюють світогляд і плідно співпрацюють з колегами.

У такий спосіб можна говорити не лише про формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів, але й про розвиток їхньої акмеологічної компетентності [3]. Акмеологічну компетентність викладача розуміємо як мету і результат його фахової підготовки в магістратурі, як інтегративне особистісне новоутворення, що характеризується усвідомленим постійним прагненням вдосконалювати себе засобами інноваційної педагогічної діяльності, знаннями й уміннями самоорганізації та самореалізації в професійній діяльності, розвиненими якостями професійної мобільності, самопізнання й самовдосконалення.

Під час вивчення навчальної дисципліни "Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі" майбутні викладачі засвоюють знання та вміння з педагогічної акмеології, до яких віднесемо: знання історії виникнення педагогічної акмеології як науки, її понятійно-категоріального апарату, про місце і роль серед інших галузевих навчальних дисциплін, значущість акмеологічної культури й акмеологічної позиції в становленні викладача вищої школи;

вміння розробляти професіограму та акмеограму викладача, проводити акмеологічні тренінги, складати портфоліо, навчати студентів прийомам самовиховання і самоосвіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, викладання варіативної навчальної дисципліни "Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі" розширює межі самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів, активізує творчий потенціал та його виявлення в педагогічній діяльності, розкриває здібності слухачів магістратури до інноваційної діяльності та активної участі в реформуванні вищої освіти.

У подальшому дослідженні перспективним є теоретичне обґрунтування проблеми формування професіоналізму викладача з позиції акмеологічного підходу, виявлення міждисциплінарних зв'язків, розробка сценаріїв акмеологічних тренінгів та їх проведення в студентській аудиторії.

Використані джерела

1. Акмеология : учеб. пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с. – (Серия "Учебное пособие").
2. Гладкова В. М. Основи акмеології : підручник / В. М. Гладкова, С. Д. Пожарський. – Львів : Новий світ-2000, 2007. – 320 с.
3. Гречаник О. Є. Програма та навчально-методичні рекомендації до спецкурсу "Теорія та практика формування акмеологічної компетентності вчителя" : метод. рекомендації для виклад. та слухачів ІПО / О. Є. Гречаник. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 22 с.
4. Деркач А. А. Акмеология в вопросах и ответах : учеб. пособие / А. А. Деркач, Е. В. Селезнева. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 2007. – 248 с. – (Серия "Библиотека психолога").
5. Рибалко Л. С. Формування акмеологічної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки : монографія / Л. С. Рибалко, Г. С. Коваленко. – Харків : Цифрова друкарня № 1. – 2013. – 190 с.
6. Смульська А. В. Формування акмеологічної культури майбутніх правознавців у навчально-виховному процесі класичного університету : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія та методика виховання" / А. В. Смульська – Харків, 2013. – 20 с.

Rybalko L. S.

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF PEDAGOGICAL ACMEOLOGY IN HIGHER EDUCATION

The article illustrates the author's program, which is implemented in the framework of the variable meaningful professional training of future teachers. It is proved that the process of assimilation the theoretical issues of pedagogical acmeology expands the imagination of students of Master about human nature, actualizes knowledge and disclosure of their own teaching abilities, stimulates conscious they reach new heights. The author clarified and concretized the content of the elective subjects, gave techniques, methods and forms of pedagogical acmeology, the implementation of which contributes to the formation of acmeological competence of future teachers in higher school.

The teacher's akmeology competence is as a purpose and result of his professional training in the Master, as an integrative personal neoplasm, which characterized by conscious of constant desire to improve themselves by means of innovative pedagogical activity, knowledge and skills of self-organization and self-realization in professional activities, developing the qualities of professional mobility, self-knowledge and self-improvement.

Studying the subject "Theoretical and applied aspects of pedagogical acmeology in higher school" future teachers acquire knowledge and skills on pedagogical acmeology, which include knowledge of the history of pedagogic acmeology as a science, its conceptual and categorical apparatus, the place and role among other subjects, and the importance of acmeological culture and acmeological position in the formation of higher school teacher; the ability to develop a job analysis and teacher's acmeogram, to conduct acmeological trainings, to create a portfolio, to teach students methods of self-education and self-education.

Key words: *author program, pedagogical acmeology, students of Master, higher pedagogical school, pedagogical activity, acmeological competence, teacher's professionalism.*

Стаття надійшла до редакції 03.12.2016 р.